

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

IMPROVING MECHANISMS OF BUDGET DECENTRALIZATION IN THE ASPECTS OF DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

У статті розглянуто механізми бюджетної децентралізації в аспекті розвитку сільських територій з огляду на сучасні тенденції децентралізаційних процесів, які протікають у державі. Запропоновано шляхи вдосконалення таких механізмів, які базуються на концептуальних засадах реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні і стосуються формування дохідної частини місцевих бюджетів, бюджетного допущення, ефективності використання бюджетних коштів, надання пільг та бюджетних запозичень. Наголошено, що необхідним є впровадження механізмів оцінки ефективності використання бюджетних коштів органами територіальних громад і встановлення відповідальності за їх неефективне використання, що дасть змогу забезпечити виконання покладених на територіальні громади завдань із витратами найменшої кількості фінансових ресурсів. Перспективою подальших досліджень, на думку автора, є детальне обґрунтування кожного з механізмів бюджетної децентралізації в аспекті розвитку сільських територій із метою розроблення нормативно-правової основи і подальшої практичної реалізації.

Ключові слова: децентралізація, сільські території, місцеве самоврядування, місцеві бюджети, бюджетна децентралізація, концепція бюджетної децентралізації, механізми бюджетної децентралізації.

В статье рассмотрены механизмы бюджетной децентрализации в аспекте развития сельских территорий, учитывая современные тенденции децентрализационных процессов, протекающих в государстве. Предложены пути совершенствования таких механизмов, основанных на концептуальных основах реформы местного самоуправления и территориальной организации власти в Украине и касающихся формирования доходной части местных бюджетов, бюджетного дотирования, эффективности использования бюджетных средств, предоставления льгот и бюджетных заимствований. Отмечено, что необходимо внедрение механизмов оценки эффективности использования бюджет-

ных средств органами территориальных общин и установления ответственности за их неэффективное использование, что позволит обеспечить выполнение возложенных на территориальные общины задач с затратами меньшего количества финансовых ресурсов. Перспективой дальнейших исследований, по мнению автора, является детальное обоснование каждого из механизмов бюджетной децентрализации в аспекте развития сельских территорий с целью разработки нормативно-правовой базы и дальнейшей практической реализации. **Ключевые слова:** децентрализация, сельские территории, местное самоуправление, местные бюджеты, бюджетная децентрализация, концепция бюджетной децентрализации, механизмы бюджетной децентрализации.

The article considers mechanisms of budget decentralization in the aspect of development of rural areas in view of the current trends of decentralization processes taking place in the state. The ways of improvement of such mechanisms are based on the existing conceptual bases of the reform of local self-government and territorial organization of power in Ukraine. The prospect of further research seeks a detailed analysis of each of the mechanisms of fiscal decentralization in the aspect of rural development in order to develop a regulatory framework and further practical implementation.

It is emphasized that it is necessary to introduce mechanisms for assessing the effectiveness of using budget funds by territorial communities and to establish responsibility for their ineffective use, which will enable realization of tasks entrusted to the territorial communities while spending the least amount of financial resources. According to the author, the prospect of further research is a detailed justification of each of the mechanisms of fiscal decentralization in the aspect of rural development with the aim of developing a legal framework and further practical implementation.

Key words: finances, financial resources, decentralization, rural territories, local self-government, local budgets, budget decentralization, concept of budget decentralization, mechanisms of budgetary decentralization.

УДК 352.07:336.14-027.545(477)

Слижук В.С.

начальник управління,
головний бухгалтер
Департамент агропромислового
комплексу та розвитку сільських
територій

Донецької облдержадміністрації

Оленцевич Н.В.

к. екон. наук, доцент
Донецький національний технічний
університет

Постановка проблеми. Розвиток територіальних громад завжди був запорукою стабільності та процвітання будь-якої держави з огляду на те, що саме за рахунок адміністративно-територіальних одиниць і їх економічного потенціалу відбувається загальний розвиток держави в цілому.

В умовах сучасних реалій українського державотворення розвиток територіальних громад сільських територій набуває особливого значення з огляду на масштаби міграції населення до міст, відсутність розвинутої інф-

раструктури та достатньої кількості робочих місць у сільських територіальних громадах. При цьому одним із ключових аспектів розвитку сільських територіальних громад є процеси децентралізації, перш за все в бюджетній сфері, що дозволяє громадам не лише отримувати додаткові повноваження та можливості управління наявним у них майном і коштами, але й мати додаткові фінансові ресурси внаслідок збільшення їх бюджетів і використання для задоволення власних потреб територіальних громад.

З огляду на це виникає потреба в аналізі механізмів бюджетної децентралізації територіальних громад сільських територій для виявлення притаманних їм проблем та подальшого вдосконалення таких механізмів з урахуванням потреб та особливостей розвитку сільських поселень.

Актуальність теми дослідження зумовлена відсутністю наукових напрацювань у даній сфері державного управління в контексті бюджетної децентралізації територіальних громад сільських територій. Необхідність продовження наукових розроблень у цьому напрямі додатково зумовлюється потребою вдосконалення механізмів бюджетної децентралізації об'єднаних територіальних громад сільських територій як однієї з підвалин забезпечення результативності децентралізаційних процесів територіальних громад сільських населених пунктів у цілому.

Стан дослідження. Особливості функціонування бюджетної системи в умовах децентралізації, в тому числі в аспекті фіскальної складової частини, досліджували у своїх роботах В.Г. Бодров, Т.О. Бутурлак, О.І. Васильєва, Г.В. Возняк, О.П. Кириленко, А.П. Лелеченко, З.М. Лободіна, Г.С. Лопушняк, М.В. Ливдар, В.С. Куйбіда, І.О. Луніна, С.А. Романюк, А.Ф. Ткачук, Г.Я. Шахов та інші вітчизняні науковці. Серед зарубіжних дослідників слід назвати роботи Ш. Бланкарта, Г. Бивалеца, М. Дж. Б'юкенена, Р.А. Масгрейва, Я. Кулявіка. Безпосередньо питання бюджетної децентралізації вивчали О.М. Бориславська, І.С. Волохова, В.М. Гамана, М.В. Гончаренко, Ю.С. Грінченко, О.П. Кириленко, Н.С. Криштоф, О.Ю. Лисенко, О.В. Оніщенко, С.А. Романюк, М.О. Рубан, А.Ю. Якимчук, В.В. Ярошук та інші науковці. Специфіку розвитку сільських територій в умовах децентралізації висвітлювали О.І. Іртищева, Д.Л. Костюченко, В.Д. Залізко.

Разом із цим питання вдосконалення механізмів бюджетної децентралізації в умовах розвитку сільських територій не були предметом окремих наукових досліджень.

Мета і завдання статті полягають в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів формування бюджетів сільських територіальних громад в умовах бюджетної децентралізації.

Виклад основного матеріалу. Децентралізація є способом територіальної організації влади, за якого держава передає право на прийняття рішень із визначених питань або у визначеній сфері структурам локального чи регіонального рівня, що не належать до системи виконавчої влади і є порівняно незалежними від неї. Вона є складним, комплексним

явищем у правовій, демократичній державі, яке полягає в передачі центральними органами державної влади певного обсягу владних повноважень суб'єктам управління нижчого рівня, що мають необхідні права, обов'язки та ресурси [1, с. 167]. Таким чином, децентралізація збільшує обсяг повноважень територіальних громад із вирішення питань місцевого значення, перш за все в бюджетній сфері.

У процесі децентралізації можна виділити три складові частини: політичну, адміністративну і фіскальну. Вони є взаємопов'язаними і такими, що доповнюють одна одну. У контексті мети дослідження зосередимо особливу увагу на фіскальній децентралізації, яка представляє собою делегування повноважень щодо формування дохідної частини бюджету і розпорядження фінансовими ресурсами органам місцевого самоврядування [2]. Із приводу сутності децентралізації С.А. Романюк уточнює: «Фіскальна децентралізація включає передавання органам влади нижчого територіального рівня фіскальних повноважень (у формуванні доходів та здійсненні видатків на основі власних рішень)...» [3, с. 19]. Дійсно, саме фіскальна децентралізація дозволяє територіальним громадам формувати власні фінансові ресурси та розпоряджатися ними на підставі своїх власних рішень.

Механізм бюджетної децентралізації базується на нормах Конституції України [4], у статтях якої містяться гарантії для територіальних громад на здійснення місцевого самоврядування та вирішення питань місцевого значення незалежно від загальнодержавної влади, в тому числі стосовно самостійного розпорядження місцевими фінансовими ресурсами. Ці повноваження деталізовано у статті 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», якою регулюються питання матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування і місцевих бюджетів [5].

Деталізацію процесів бюджетної децентралізації здійснено Законом України «Про добровільне об'єднання громад», у ч. 10, ст. 8 якого визначається, що бюджет об'єднаної територіальної громади розробляється з урахуванням особливостей підготовки місцевих бюджетів, визначених бюджетним законодавством [6]. А це, з одного боку, закріплює на законодавчому рівні відповідні бюджетні повноваження об'єднаних територіальних громад, а з іншого, передбачає існування бюджетів громад у межах єдиної бюджетної системи, як це передбачено в Бюджетному кодексі України. Статтею 5, ч. 3 кодексу визначено, що бюджети об'єднаних територіальних громад належать до бюджетів місцевого самоврядування поряд із бюдже-

тами територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах) [7]. Разом із тим бюджети об'єднаних територіальних громад мають статус, який є аналогічним статусу бюджетів міст республіканського значення (Київ, Севастополь) та бюджетів міст обласного значення, районів в областях, що значно підвищує їх вагу в порівнянні з бюджетами звичайних територіальних громад. А це є значним плюсом для сільських територіальних громад.

Із метою нормативно-правового врегулювання питань децентралізації Кабінетом Міністрів України була прийнята концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, в якій закріплено напрямки та механізми територіальної організації влади і узгодження інтересів держави та територіальних громад [8]. У концепції окреслено низку проблем, вирішення яких має першочергове значення для подолання складної демографічної і соціально-економічної ситуації, в якій опинились територіальні громади сільської місцевості. Починаючи з 1991 року чисельність сільського населення зменшилася на 2,5 млн. осіб, кількість сільських населених пунктів скоротилась на 348 одиниць при тому, що кількість сільських рад збільшилася на 1067 одиниць. Дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становила у 2014 році понад 70 відсотків, 483 територіальні громади на 90 відсотків утримувались за рахунок коштів державного бюджету [8]. Через брак фінансових ресурсів органи місцевого самоврядування сільських територіальних громад часто не можуть здійснювати надані їм законодавством повноваження і забезпечувати надання адміністративних та інших послуг на належному рівні.

Вказана обставина підтверджується звітом рахункової палати Верховної Ради України «Про результати аналізу формування та використання міжбюджетних трансфертів із Державного бюджету України місцевим бюджетам у 2016–2017 роках», в якому зазначається, що збільшення дохідної бази місцевих бюджетів було досягнуто лише частково, що стало наслідком незначних обсягів фінансових ресурсів, отриманих із фіскальних джерел; спостерігаються деформації розподілу міжбюджетних трансфертів на користь державного бюджету [9, с. 27]. Тобто держава не створила умов для отримання органами місцевого самоврядування фінансових ресурсів із власних фіскальних джерел, натомість продовжує проводити політику централізованого розподілу ресурсів, дотуючи місцеві бюджети за рахунок централізовано накопичених коштів.

Для зміцнення матеріальних та фінансових засад місцевого самоврядування концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні передбачає побудову механізмів бюджетної децентралізації на основі таких принципів:

1) наявність ресурсів, необхідних для здійснення визначених законом повноважень органів місцевого самоврядування;

2) обчислення обсягу дотацій вирівнювання на основі уніфікованих стандартів надання публічних послуг;

3) надання трансфертів із державного бюджету безпосередньо кожному місцевому бюджету;

4) визначення фінансовою основою здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень податків та зборів, які пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

5) недопущення надання іншими органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади податкових пільг, які зменшують власні доходи місцевих бюджетів. Пільги з місцевих податків і зборів можуть встановлюватися лише тим органом місцевого самоврядування, до бюджету якого зараховуються такі податки і збори;

6) надання органам місцевого самоврядування доступу до залучення кредитних ресурсів для інвестиційного розвитку шляхом спрощення процедур погодження запозичень і місцевих гарантій та збалансування їх із способами державного контролю, спрямованого на запобігання банкрутству об'єктів права комунальної власності [8].

Із приводу необхідності вирішення проблеми недостатності ресурсів слід цілком погодитися з О.І. Іртищевою, яка стверджує, що збільшення фінансового потенціалу місцевих бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад (у т.ч. сільських рад) є важливою умовою подальшого розвитку децентралізації фінансів і системи управління [10, с. 70]. Наявний стан справ свідчить про недостатність таких ресурсів, і процес їх збільшення напряму залежить від тих фіскальних важелів, управління якими буде передано до бюджетів сільських територіальних громад.

Відповідно до ст. 9 Бюджетного кодексу України до доходів бюджетів відносяться податкові і неподаткові надходження, доходи від операцій із капіталом та трансферти [7]. У звіті рахункової палати Верховної Ради України зазначається, що, незважаючи на досягнення прогнозних показників і позитивні тенденції, які спостерігались у звітний період, доходи місцевих бюджетів зросли

за рахунок надходжень міжбюджетних трансфертів в умовах, коли державний бюджет отримав переваги в перерозподілі ставок зарахування доходів від оподаткування [9, с. 27]. Тобто місцеві бюджети, в тому числі бюджети сільських територій, отримали дотації з державного бюджету за рахунок податків і зборів, сплачених на їх територіях на користь державного бюджету.

Такий стан справ вказує на необхідність передачі доходів, перш за все отриманих від податків, зборів, платежів, сплачених на територіях об'єднаних сільських територіальних громад, до їх бюджетів, що значно підвищить їх незалежність та дозволить забезпечити фінансову самодостатність.

Разом із тим під час вирішення питань збільшення доходів місцевих бюджетів за рахунок перерозподілу державних податків і зборів слід враховувати декілька обставин, на які вказують фахівці і наукові експерти. Перша з них стосується обмежень, які виникають на шляху збільшення доходної частини місцевих бюджетів за рахунок перерозподілу податкових надходжень. Так, на думку М.О. Рубана, існує низка чинників, які звужують можливість збільшення пропорцій зарахування часток загальнодержавних податків до місцевих бюджетів. До них, зокрема, відносяться: галузева структура економіки в міжрегіональному розрізі, суттєва диференціація розмірів оплати праці, демографічна структура населення, її щільність та масштаби міграції робочої сили, обсяги споживання, різна вартість надання публічних послуг у регіонах тощо [11, с. 104]. Подібну точку зору обстоює також Г.В. Возняк, який зазначає, що до пріоритетних напрямів концепції розвитку місцевих бюджетів в умовах децентралізації слід віднести: нарощення внутрішнього потенціалу соціально-економічного розвитку регіонів на засадах фінансової децентралізації; бюджетне стимулювання конкурентних переваг економіки регіонів; скорочення територіальних асиметрій у бюджетному забезпеченні розвитку регіонів та рівномірний доступ населення до якісних публічних послуг [12, с. 431]. В. Оутс [13], Дж. Селлерс і А. Лідстрьом [14] зазначають, що в ході децентралізації слід враховувати фінансово-економічний потенціал кожного регіону та громади для визначення шляхів їх найкращого фінансового забезпечення. Тобто далеко не всі об'єднанні територіальні громади в сільській місцевості зможуть перейти на самофінансування на основі залишення їм надходжень податкового та неподаткового характеру, які будуть справлятися на їх території. Саме тому слід передбачити механізм дотування таких

громад за рахунок державного бюджету поряд із механізмами самофінансування для фінансово самодостатніх громад.

Друга обставина стосується проблеми раціонального використання ресурсів. Тут слід зазначити, що територіальні громади сільських територій не завжди демонструють здатність раціонально використовувати наявні в них фінансові ресурси, як на цьому акцентує увагу Д.Л. Костюченко [15, с. 183]. Підтримує його позицію і М.В. Гончаренко, який підкреслює, що законодавче закріплення розширеного переліку власних доходних джерел місцевих бюджетів, виділення значних обсягів бюджетних коштів у вигляді міжбюджетних трансфертів та коштів Державного фонду регіонального розвитку, а також розширення можливостей щодо залучення додаткових фінансових ресурсів не є достатніми умовами розвитку громад та не означають автоматичного підвищення якості публічних послуг на місцях [16, с. 6]. На актуальність вирішення проблеми раціонального використання коштів територіальних громад вказують А.Ю. Якимчук та В.В. Ярошук, які зазначають, що децентралізація влади і реформа місцевого самоврядування мають включати комплекс заходів стосовно впорядкування відносин у сфері фінансової незалежності, що дасть змогу вмотивувати територіальні громади щодо раціонального та ефективного використання бюджетних коштів [18, с. 141]. Тобто без належного механізму оцінки ефективності та контролю за використанням фінансових ресурсів вирішити проблему недостатності доходів бюджетів об'єднаних територіальних громад у сільській місцевості не уявляється можливим.

З огляду на вказане необхідним є впровадження механізмів оцінки ефективності використання бюджетних коштів органами територіальних громад і встановлення відповідальності за їх неефективне використання, що дасть змогу забезпечити виконання покладених на територіальні громади завдань із витратами найменшої кількості фінансових ресурсів. Отже, для того, щоб місцеві органи влади та приватні організації виконували свої децентралізовані функції ефективно, вони повинні мати не тільки адекватний обсяг доходів, які збираються на їх території або надходять від центральних органів влади, але і повноваження з прийняття рішень щодо витрат і раціонального їх використання [19, с. 19]. У результаті надані фінансові ресурси і повноваження в поєднанні з відповідальністю за їх цільове та ефективне використання мають стати основою механізму бюджетних відносин в об'єднаних територіальних громадах сільської місцевості.

Важливим аспектом діяльності територіальних громад є також можливість стимулювання суб'єктів господарювання для початку чи розширення їх діяльності на території громад. Для цього пропонується використовувати механізми надання пільг для таких суб'єктів. Пільги органами об'єднаних територіальних громад у сільській місцевості, більшість із яких діють в умовах обмежених фінансових ресурсів, мають надаватися згідно з механізмом урахування фінансових наслідків таких пільг для бюджетів, з одного боку, і прогнозованого корисного економічного та фіскального ефекту від їх надання, з іншого. Крім того, слід брати до уваги вплив державного регулювання міжбюджетних відносин. Як зазначають О.М. Підхонний та О.Ю. Журба, практика застосування методу регулювання місцевих бюджетів у вигляді вилучення надлишків бюджетних коштів до бюджету вищого рівня та застосування індивідуальних підходів до встановлення нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів має багато недоліків: це не тільки негативно впливає на дохідну базу місцевих бюджетів, а й позбавляє місцеві органи влади стимулів до збільшення своїх доходів [20, с. 1269]. Аналогічний вплив мають також пільги, які надаються за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад.

У тісному зв'язку з питанням недостатності власних фінансових джерел для формування доходів місцевих бюджетів існує проблема залучення додаткових ресурсів шляхом запозичень.

Проблема запозичень органами об'єднаних територіальних громад у сільській місцевості має два протилежні аспекти: з одного боку, обмеженість бюджетів громад часто не дозволяє залучати ресурси через відсутність фінансових механізмів їх повернення, з іншого, залучення додаткових ресурсів дозволяє забезпечити розвиток територіальних громад і виконання ними інфраструктурних проектів. На думку А.Є. Брязкало, збільшення ролі місцевих бюджетів дозволить більш ефективно використовувати запозичені кошти, спрямовувати на підтримку вітчизняних виробників, стимулювати їх у напрямку додаткового отримання фінансових ресурсів із метою виходу на зовнішні ринки, що в підсумку сприятиме загальному економічному відродженню територій [21, с. 101]. Так, дійсно, додаткові кошти можуть дати поштовх для розвитку територій громад, проте в разі неефективності їх використання або впливу несприятливих економічних чи інших факторів такі громади можуть зали-

шитися зі значними боргами без можливості чи з обмеженими можливостями їх повернення. Тому механізм бюджетних запозичень об'єднаних територіальних громад у сільській місцевості має передбачати можливість залучати кредитні ресурси громадами на основі обов'язкового аналізу спроможності їх повернення та фінансових наслідків для громади у разі неможливості розрахуватися з такими борговими зобов'язаннями.

Висновки. Аналіз процесу бюджетної децентралізації в аспекті розвитку сільських територій дав змогу запропонувати декілька шляхів удосконалення механізмів формування бюджетів територіальних громад:

1) збільшення обсягів фінансування бюджетів об'єднаних територіальних громад у сільській місцевості шляхом перерозподілу і передачі до їх доходної частини частки доходів, отриманих від податків, зборів, платежів, сплачених на території об'єднаних сільських територіальних громад, що значно підвищить їх фінансову спроможність та дозволить забезпечити фінансову самодостатність;

2) забезпечення дотування бюджетів об'єднаних територіальних громад у сільській місцевості за рахунок державного бюджету поряд із механізмами самофінансування для фінансово самодостатніх громад;

3) запровадження алгоритмів оцінки ефективності використання бюджетних коштів органами територіальних громад і встановлення відповідальності за їх неефективне використання, що дасть змогу забезпечити виконання покладених на територіальні громади завдань з витратами найменшої кількості фінансових ресурсів;

4) врахування фінансових наслідків надання податкових пільг для суб'єктів господарювання за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад у сільській місцевості і прогнозованого корисного економічного та фіскального ефекту від їх надання;

5) запровадження механізму бюджетних запозичень для об'єднаних територіальних громад у сільській місцевості на основі обов'язкового аналізу спроможності до повернення та фінансових наслідків для громади у разі неможливості розрахуватися з такими борговими зобов'язаннями.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі наукових розроблень вбачається детальне обґрунтування кожного з механізмів бюджетної децентралізації в аспекті розвитку сільських територій із метою розроблення нормативно-правової основи і подальшої практичної реалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Енциклопедія державного управління у 8-ми томах. Том 8 : Публічне врядування / наук.-ред. колегія : В.С. Загорський, С.О. Телешун та ін. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с.
2. World Bank. Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia, 2001. P. 3–11.
3. Романюк С.А. Децентралізація: теорія та практика застосування : монографія. Київ, 2018. 216 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.02.2019).
5. Про місцеве самоврядування : Закон України : від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.02.2019).
6. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України : від 05 травня 2015 року № 157-VIII. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 03.12.2018).
7. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 року № 2456-VI. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 18.02.2019).
8. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 01.04.2014 року. База даних «Законодавство України». URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> (дата звернення: 18.02.2019).
9. Про результати аналізу формування та використання міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету України місцевим бюджетам у 2016–2017 роках : Звіт Рахункової палати Верховної Ради України від 24.04.2018 № 11-1. База даних «Законодавство України». URL : http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16756589/Zvit_11- (дата звернення: 18.02.2019).
10. Іртищева О.І. Хвесик Ю.М., Стегней. М.І. Децентралізація системи управління в забезпеченні сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2015. № 4. С. 64–70.
11. Рубан М.О. Інституційні особливості формування дохідної частини місцевих бюджетів. *Економіка та держава*. 2018. № 3. С. 100–104.
12. Возняк Г.В. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації : дис.... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Ун-т банк. справи. Київ, 2018. 575 с.
13. Oates W.E. Toward a second-generation theory of fiscal federalism. *International tax and public finance*. 2005. № 12(4), P. 349–373.
14. Sellers J. M., & Lidstrom A. Decentralization, local government, and the welfare state. *Governance*. 2007. № 20(4). P. 609–632.
15. Костюченко Д.Л. Децентралізація як фактор розвитку сільських територій. *Бізнес Інформ*. 2018. № 2. С. 179–185.
16. Гончаренко М.В. Механізми формування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 2(52). С. 1–7.
17. Криштоф Н.С. Міжбюджетні відносини в системі державного регулювання економіки України на сучасному етапі розвитку. *Державне управління: теорія і практика*. 2013. № 1. С. 21–29.
18. Якимчук А.Ю., Ярощук В.В. Управління місцевими фінансами як забезпечення успішного розвитку територіальної громади. Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. *Сучасний тан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад* : матер. І Міжнародної науково-методичної конференції (19-20 жовтня 2017 року). Рівне : Волинські обереги, 2017. С. 140–142.
19. Романюк С.А. Децентралізація: теорія та практика застосування : монографія. Київ, 2018. 216 с.
20. Підхомний О.М., Журба О.Ю. Зарубіжний досвід формування та функціонування системи місцевих фінансів та його використання в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 11(51). С. 1265–1270.
21. Брякало А.Є. Місцеві запозичення як джерело формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів. *Економіка та держава*. 2016. № 3. С. 98–101.